

НАПРЯМКИ РОЗШИРЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті здійснено аналіз напрямів розширення потенціалу використання людського капіталу в умовах повоєнної відбудови економіки України. Актуальність дослідження зумовлена значним скороченням працездатного населення, що досягло 40% у порівнянні з довоєнним періодом, а також нагальною необхідністю розробки та впровадження ефективних державних стратегій для стабілізації ринку праці та забезпечення сталого економічного розвитку.

Досліджено сучасні наукові підходи до оцінки ролі людського капіталу в економічному зростанні, визначено ключові фактори його відновлення та розширення. Окреслено сучасні виклики, з якими стикається Україна у сфері розвитку людського капіталу, а саме: значне руйнування освітньої та медичної інфраструктури, масову міграцію населення, скорочення робочих місць та погіршення рівня освіти.

Особливу увагу приділено аналізу державних програм з перекваліфікації та підвищення кваліфікації населення, ініціативам щодо підтримки зайнятості соціально вразливих категорій громадян, а також розвитку цифрових інструментів у сфері освіти та ринку праці. Розглянуто заходи з активізації підприємницької діяльності, реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць.

Обґрунтовано важливість комплексного підходу до розвитку людського капіталу, що передбачає не лише його кількісне відновлення, але й підвищення якості трудових ресурсів шляхом удосконалення освітньої політики, впровадження інноваційних технологій та забезпечення соціальної інтеграції різних груп населення. Висвітлено стратегічні пріоритети державної політики щодо формування стійкого та конкурентоспроможного людського капіталу як ключового чинника післявоєнного економічного відродження України.

Визначено, що реалізація цих стратегічних напрямів сприятиме не лише швидкому відновленню людського капіталу, але й закладе основу для сталого розвитку економіки України в довгостроковій перспективі. Наголошено на необхідності комплексного підходу до реформ, що

передбачає взаємодію між державними органами, приватним сектором, міжнародними організаціями та громадянським суспільством.

Ключові слова: людський капітал, повоєнна відбудова, економічне зростання, зайнятість, державна політика, цифровізація, перекваліфікація.

Постановка проблеми. Згідно з експертними оцінками, чисельність працездатного населення в Україні скоротилася на 40% у порівнянні з довоєнним 2021 роком. Інформація з кадрових платформ показує, що співвідношення вакансії та резюме, досягає критичного рівня. Якщо до повномасштабної агресії на одну вакансію припадало дві кандидатури, то зараз це співвідношення практично один до одного. Водночас сьогодні для відновлення економіки України необхідно понад 4,5 млн працездатного населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Тема людського капіталу і розширення потенціалу його використання залишається актуальною для досліджень вітчизняних і закордонних науковців. Особливої актуальності в Україні вона набула під час триваючої наразі військової агресії з боку Росії і необхідністю пошуку нових підходів для компенсації втрат людських ресурсів пов'язаних з війною. Теоретичні дослідження широко представлені у наукових працях. Так, Кохан М.О., Гнилянська Л.Й., Головнюв В.І. концентрують увагу на людському капіталі, як елементі стратегічного потенціалу і важливому джерелу економічного та соціального розвитку країни [1]. Кондратюк Ю.В., Лич В.М. – досліджують галузеві особливості ключових процесів управління знаннями [2]. Лугова В. М., Маков Б. П. вивчають питання відновлення та розвитку інтелектуального капіталу у післявоєнний період [3]. Новікова, О., Залознова, Ю., Азьмук, Н. акцентують у своїх дослідженнях на проблемі пошуку можливостей відновлення людського капіталу України у післявоєнний період на засадах цифровізації, концептуального та організаційно-управлінського забезпечення [5]. Наведені дослідження представляють широкий спектр наукової думки, але триваюча війна та її наслідки робить і надалі актуальним даний напрямок дослідження.

Мета статті. Дослідити сучасний стан, потенціал і напрямки розвитку державних програм щодо розширення потенціалу використання людського капіталу у повоєнній відбудові економіки України.

Викладення основного матеріалу. Людський капітал – це сукупність нематеріальних активів, які можна класифікувати як економічну цінність досвіду та навичок працівника. Це такі активи, як освіта, навчання, інтелект, навички, здоров'я та інші речі, які цінують роботодавці (лояльність, креативність, відповідальність) [6].

По своїй суті людський капітал держави – це сукупність знань, навичок та досвіду людей, їх економічна цінність, перспективність та відповідність як нинішнім потребам суспільства, так і майбутнім.

Між людським капіталом та економічним зростанням існує міцний зв'язок і розвиток людського капіталу, безумовно, може допомогти стимулювати економіку. Люди із кращими навичками, вищим рівнем освіти, затребувані на ринку праці та здатні на високу соціальну мобільність, не лише забезпечують кращу продуктивність праці в економіці і створюють більше продукції із високою доданою вартістю, вони ще й отримують більші доходи, відповідно витрачаючи також більше, що додатково стимулює зростання внутрішнього ринку та стимулює економіку. Розвиток людського капіталу – це правильний та ефективний шлях економічного відновлення та збереження сталого зростання України. Зрештою, люди – це основний капітал держави [7].

Людський капітал формує 70% національного багатства розвинутих країн і тільки 30% національного багатства України. Ще гірше те, що поки розвинуті країни свій людський капітал примножують, Україна його втрачає. Демографічні та міграційні втрати які мали місце ще до початку війни, і які набули катастрофічного масштабу під час війни, супроводжуються і іншими негативними процесами, що були характерними для економіки України і раніше: невідповідністю освіти та кваліфікації працівників вимогам часу, низька продуктивність праці та низька інноваційність економіки, значно зменшують ефективність використання людського потенціалу України [8].

Післявоєнна відбудова України потребує застосування заходів для якіснішого використання наявного людського потенціалу держави. Наразі в Україні запущено низка проєктів які спрямовані на більш ефективне функціонування ринку праці.

1. Harry Monday разом з міжнародною платформою Coursera за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» запустили онлайн-програму підвищення кваліфікації та перекваліфікації для українців із можливістю подальшого працевлаштування. У проєкті можуть взяти участь як початківці, так і спеціалісти, що прагнуть змінити або розширити сферу професійної діяльності, а також фахівці, які планують розпочати власний бізнес або тільки починають випробовувати свої сили у підприємництві.

2. Організаторами програми були проведені дослідження та визначені напрями кваліфікацій, актуальність яких підтвердили роботодавці, і по яким будуть організовані програми навчання: Енергетика; Виробництво; Підприємництво; Управління ланцюгами постачання та логістика; Будівництво; Продажі; Проєктний менеджмент; Маркетинг; Служба підтримки в ритейлі; Кібербезпека; Штучний інтелект [9].

2. Державна служба зайнятості спільно з Career Hub ГО “Центр “Розвиток корпоративної соціальної відповідальності” в межах програми

USAID “Мріємо та діємо” у співпраці з українськими роботодавцями вирішили спрямовувати свої зусилля на оновлення навчальних програм з перекваліфікації безробітних в Україні, в тому числі – молоді. Програма спрямована на фахівців робітничих спеціальностей [10].

3. В Україні стартував грантовий конкурс “Кар’єрний старт. Програма молодіжної гарантії” має на меті допомогти молоді отримати перше офіційне працевлаштування та одночасно підтримати роботодавців. Цей конкурс дасть змогу молодим українцям, які тільки здобули професійно-технічну освіту, отримати перше робоче місце і зробити свій внесок у перемогу на економічному фронті.

4. Міністерство у справах ветеранів запустило е-Карту вакансій державної служби та органів місцевого самоврядування для ветеранів. Цей новий сервіс доступний на вебплатформі е-Ветеран і є візуалізацією інформації про вакансії державних органів, органів місцевого самоврядування та військових адміністрацій в усій Україні. Мета - полегшити ветеранам війни процес пошуку роботи та сприяти їхньому працевлаштуванню на держслужбу.

5. Міністерство соціальної політики запроваджує низку проєктів для різних соціально-вікових груп населення. Наприклад, програма облаштування робочих місць для людей з інвалідністю. Згідно з урядовою програмою, роботодавці можуть отримати компенсації витрат на облаштування робочих місць для працівників з інвалідністю І групи у розмірі до 106,5 тис. грн, для людей з інвалідністю ІІ групи - до 71 тис. грн. З початку 2024 року держава виплатила роботодавцям 77 млн грн компенсації за облаштування робочих місць для 1200 фахівців з інвалідністю. Компенсації за облаштування робочих місць для працівників з інвалідністю отримали підприємці з усіх регіонів України. Найбільше таких роботодавців у Київській, Черкаській, Івано-Франківській, Одеській та Волинській областях. Серед фахівців, для яких облаштували робочі місця, є бухгалтери, вчителі, інженери з охорони праці, діловоди, адміністратори, менеджери в торгівлі, водії та слюсарі. Також в рамках проєкту організована послуга соціального супроводу як для людини з обмеженими можливостями, так і для колективу, в який вона приходить працювати [10].

6. Ще одним напрямком уваги міністерства є підтримка працевлаштування жінок. На жаль, сьогодні жінка в Україні обтяжена великою кількістю домашньої роботи, що ускладнює її можливість бути повноцінно задіяною на ринку праці. Міністерство переглядає низку компенсаторів для жінок, зокрема, удосконалили послугу муніципальної няні, активно просуваємо питання створення денних центрів догляду для дітей з інвалідністю, інклюзивних садочків тощо.

7. Окремий напрямок, якому в Мінсоцполітики наразі приділяють багато уваги, - це промоція активного довголіття. Українці віком від 50

років є потужним ресурсом, який може бути конкурентним на ринку праці. Для них сьогодні розробляють і впроваджують різноманітні навчальні курси, курси з перекваліфікації.

8. Уряд запровадив програму стимулювання підприємців брати на роботу внутрішніх переселенців у квітні 2022 року. Мета програми – пришвидшити адаптацію людей, що змушені були переїхати в більш безпечні регіони, та підвищити рівень зайнятості серед населення. Так, від початку 2024 року держава компенсувала роботодавцям 174 млн грн за працевлаштування 9 300 внутрішньо переміщених осіб.

Також в Україні започатковано низка програм для працевлаштування і запуску власного бізнесу для ветеранів і членів їх родин.

Висновки: Створення необхідних базових умов для комфортного та безпечного життя, можливостей для реалізації потенціалу громадян – одна із найважливіших функцій держави. Саме якісний розвиток людського капіталу є основою зростання національної економіки та зміцнення конкурентних позицій України у світі.

Значна частина українців стали вимушеними мігрантами через війну, що призвело до скорочення робочої сили в Україні. Тому збереження та розвиток людського капіталу є критично важливим аспектом для існування нашої країни.

Під час військового стану абсолютна більшість роботодавців зіткнулися із дефіцитом кадрів. Він посилюється нерівномірним відновленням ринку праці як у географічному, так і в галузевому вимірах. Наразі більшість підприємців скаржаться на складнощі в пошуку працівників. Мобілізація чоловіків ще погіршило існуючий стан на ринку праці України. Розширення можливостей працевлаштування для різних соціально-вікових груп населення це є одним з цих ресурсів, який можна додатково залучати для відновлення нашої економіки.

Напрямами концентрації уваги держави, на шляху розвитку людського капіталу у післявоєнний період мають стати: фізичне та психологічне відновлення людини; розвиток системи охорони здоров'я та формування мережі спроможних лікарень; цифровізація та спрощення доступу громадян до всіх соціальних виплат; розбудова ринку соціальних послуг; формування нових активних програм зайнятості та підприємництва, навчання й перенавчання; трансформаційні зміни в освіті та інноваціях.

Список використаної літератури

1. Кохан, М., Гнилянська, Л., Головньов, В. Розвиток людського капіталу та досягнення соціальної згуртованості в умовах формування стратегічного потенціалу та динамічних змін.. *Економіка та суспільство*, 2024. (59). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-58>.

2. Лугова В. М., Маков Б. П. Використання людського капіталу у післявоєнній відбудові України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 4. С. 46 – 50.

3. Кондратюк Ю.В., Лич В.М. - Вплив інтелектуального капіталу на управління знаннями будівельних підприємств. *Бізнес-навігатор*, 2021. Вип. 3 (64). С. 39-43. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.64-6>.
4. Новікова, О., Залознова, Ю., Азьмук, Н. (2022). Відновлення людського капіталу України у післявоєнний період з використанням переваг цифровізації. *Журнал європейської економіки*, 4(83), 407–427.
5. Чисельність працездатного населення в Україні скоротилася на 40%. Ukrinform. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3874558-ciselnist-pracездatnogo-naselenna-v-ukraini-skorotilas-na-40-ekspertka.html>
6. Ключак О. М. Розвиток людського капіталу як ефективний шлях економічного відновлення та збереження сталого зростання України *Теорія і практика розбудови екосистеми соціальної сфери в умовах повоєнного відродження України* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 квіт. 2024 р.) / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана [та ін.]. – Електрон. текст. дані. – Київ: КНЕУ, 2024. – С. 166–170.
7. Важливість розвитку людського капіталу у сучасному світі. Якою має бути стратегія України. Український інститут майбутнього. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uifuture.org/publications/vazhlyvist-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-u-suchasnomu-sviti-yakoyu-maye-butyt-strategiya-ukrayiny/>.
8. Стартує онлайн-програма підвищення кваліфікації та перекваліфікації для українців. Kadrovik.ua. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kadrovik.ua/novyny/startuye-onlain-programa-pidvyshhennya-kvalifikatsiyi-ta-perekvalifikatsiyi-dlya-ukrayintiv>.
9. Програми з перекваліфікації безробітної молоді в Україні. Careerhub. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://careerhub.in.ua/allprojects/programy-z-perekvalifikacziyi-bezrobitnoyi-molodi-v-ukrayini/>.
10. Мінсоцполітики впроваджує нові формати працевлаштування для вразливих категорій українців. Ukrinform. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3863636-minsocpolitiki-vprovadzue-novi-formati-pracєvlastuvanna-dla-vrazlivih-kategorij-ukrainciv.html>.

References

1. Kokhan, M., Hnylyanska, L., & Golovnyov, V. (2024). Development of human capital and achievement of social cohesion in the conditions of strategic potential formation and dynamic changes.. *Economy and Society*, (59). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-58>.
2. Luhova V. M., Makov B. P. Use of human capital in the post-war reconstruction of Ukraine. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2024. Vol. 9. No. 4. P. 46 – 50. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-7>.

3. Kondratyuk Y.V., Lych V.M. - The impact of intellectual capital on knowledge management in construction enterprises. Business Navigator: Scientific and Production Journal. Kyiv: Higher Education Institution "International University of Business and Law", 2021. Issue 3 (64). P. 39-43. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.64-6>.

4. Novikova, O., Zaloznova, Yu., Azmuk, N. (2022). Restoring human capital in Ukraine in the post-war period using the advantages of digitalization. Journal of European Economics, 4(83), 407–427. Retrieved from <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1619/1622> [in Ukrainian].

5. The number of working-age population in Ukraine decreased by 40%. Ukrinform. [Electronic resource] – Access mode: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3874558-ciselnist-pracezdatnogo-naselenna-v-ukraini-skorotilasa-na-40-ekspertka.html>

6. Klyuchak O. M. Human capital development as an effective way of economic recovery and preservation of sustainable growth of Ukraine [Electronic resource] / Klyuchak O. M. // Theory and practice of building the ecosystem of the social sphere in the conditions of post-war revival of Ukraine: collection of abstracts of the additional International Scientific and Practical Conference (Kyiv, April 17–18, 2024) / Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, National Economic University named after V. Hetman [and others]. – Electronic text data. – Kyiv: KNEU, 2024. – P. 166–170. <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/44597>.

7. The importance of human capital development in the modern world. What should be the strategy of Ukraine. Ukrainian Institute of the Future. [Electronic resource] – Access mode: <https://uifuture.org/publications/vazhlyvist-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-u-suchasnomu-sviti-yakoyu-maye-buty-strategiya-ukrayiny/>.

8. Online program for advanced training and retraining for Ukrainians starts. Kadrovik.ua. [Electronic resource] – Access mode: <https://www.kadrovik.ua/novyny/startuye-onlajn-programa-pidvyshhennya-kvalifikatsiyi-ta-perekvalifikatsiyi-dlya-ukrayintsiv>.

9. Programs for retraining of unemployed youth in Ukraine. Careerhub. [Electronic resource] – Access mode: <https://careerhub.in.ua/allprojects/programy-z-perekvalifikacziyi-bezrobitnoyi-molodi-v-ukrayini/>.

10. Ministry of Social Policy introduces new employment formats for vulnerable categories of Ukrainians. Ukrinform. [Electr.res.] – Access mode: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3863636-minsocpolitiki-vprovadzue-novi-formati-pracevlastuvanna-dla-vrazlivih-kategorij-ukrainciv.html>.

Bohdan Hishchak

Directions for expanding the potential of using human capital in the post-war reconstruction of the Ukrainian economy.

The article analyzes the directions for expanding the potential use of human capital in the context of Ukraine's post-war economic recovery. The relevance

of the study is driven by the significant reduction in the working-age population, which has decreased by 40% compared to the pre-war period, as well as the urgent need to develop and implement effective state strategies to stabilize the labor market and ensure sustainable economic growth.

The study examines modern scientific approaches to assessing the role of human capital in economic growth and identifies key factors for its restoration and expansion. The article outlines the current challenges Ukraine faces in human capital development, including the significant destruction of educational and medical infrastructure, mass population migration, job losses, and declining education levels. As a result, workforce qualifications have deteriorated, and a portion of the population has been forced to seek employment abroad. The negative impact of these factors on the country's economic potential necessitates the immediate implementation of reforms and innovative approaches in education, employment, and social policy.

Special attention is given to the analysis of state programs for retraining and upskilling the workforce, initiatives supporting the employment of socially vulnerable groups, and the development of digital tools in education and the labor market. Measures to stimulate entrepreneurial activity, reintegrate internally displaced persons, and encourage employers to create new jobs are also examined separately.

The importance of a comprehensive approach to human capital development is substantiated, emphasizing not only quantitative recovery but also qualitative improvement of labor resources through the enhancement of educational policies, implementation of innovative technologies, and promotion of social integration for various population groups. The article highlights the strategic priorities of state policy in forming a resilient and competitive human capital base as a key factor in Ukraine's post-war economic revival.

Keywords: human capital, post-war recovery, economic growth, employment, state policy, digitalization, retraining.

Посилання на статтю:

АРА: Hishchak Bohdan. (2024). Napriamky rozshyrennia potentsialu vykorystannia liudskoho kapitalu u poivoennii vidbudovi ekonomiky Ukrainy [Directions for expanding the potential of using human capital in the post-war reconstruction of the economy of Ukraine]. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 53(2), 153-160.

ДСТУ: Гіщак Б. К. Напрямки розширення потенціалу використання людського капіталу у повоєнній відбудові економіки України. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2024. № 53(2). С. 153-160.